PAPER DETAILS

TITLE: Yerel Basinimiz

AUTHORS: Semra ULUS

PAGES: 77-88

ORIGINAL PDF URL: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2700

YEREL BASINIMIZ

Arş.Gör. SELMA ULUS
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İletişim Fakültesi

GİRİŞ

YEREL BASIN KAVRAMI

Günümüzde her ne kadar gazetelerin merkezleri İstanbul'un değişik semtlerine ve özellikle İtelli'ye taşınsalar da, yine Babıali yokuşu, belleklerde Türk basınının kalbi olma özelliğini korumaktadır. Ankara'nın "Rüzgarlı Sokağı"da ikinci merkez olma özelliğini yitirmiyor.

Türk basını denilince Cağaloğlu ve iki elin parmakları ile sayılabilecek kadar gazete akla geliyor. Ama kimsenin aklına getirmediği ya da arada sırada çeşitli toplantılarda varlığı hatırlanan bir başka basın dünyası, Türk basınının öteki dünyası var; Anadolu Basını... Kimilerine göre Taşra basını, kimilerine göre yerel basın(1).

Türk basınının kuruluş ve gelişme dönemi için haklı bir anlam taşıyan "Taşra Basını" deyimi, günümüz Türk basınının nitelikleri gözönüne alındığında pek doğru bir kavram olarak görünmemektedir. Çünkü İstanbul dışında yayınlandığı halde "Ulusal Basın" içinde yer alan gazetelerimiz vardır. Yine İstanbul ve Ankara'da yayınlandığı halde Türkiye ölçüsünde dağıtılıp okunmayan gazetelerimiz de mevcuttur. Anadolu basını deyimi de benzer sebeplerle ve Anadolu dışını yani Edirne, Kırklareli Tekirdağ gibi Trakya bölgesi gazetelerini de kapsadığından terim, konuyu açık seçik ortaya koymak bakımından yeterli değildir ve bazı karışıklıklara yol açabilir.

Sonuçta önemli olan gazetelerin basıldığı yer değil, yüklendikleri görevdir. Her türlü tasnifin "fonksiyonel bakımdan" yapılması yerinde olur. Bu nedenlerle konuyu Anadolu basını ya da taşra basını olarak değil yerel basın adı altında incelemeyi uygun buluyoruz(2).

İLK YEREL GAZETE ÖRNEKLERİ : VİLAYET GAZETELERİ

Tanzimat'ın ilanından sonra, mahalli idarelerle ilgili ilk büyük düzenleme, Fransız idare sistemi örnek alınarak oluşturulan, 7 Kasım 1864 tarihinde çıkarılan ni-

zamnane ile yapılmıştır. Bu nizamname ile eyalet sistemi kaldırılarak yerine vilayet sistemi getirilmiştir.

Vilayetlerin oluşturulması sürecinde, kültür alanında yapılan en önemli atılım, şüphesiz ki her vilayet merkezinde bir matbaanın açılmasıdır. Valilik bünyesi içinde açılan bu matbaalarda öncelikle kırtasiye işlerine ağırlık verilmiş; ancak bunun yanı sıra matbaalarda salnameler (yıllıklar), takvimler, dini, edebi ve bilimsel kitaplar da basılmıştır. Yine aynı matbaalar kullanılarak bir çok ilde "resmi vilayet gazetesi" de çıkarılmıştır. Bu uygulamanın ilk örneği Tuna vilayetinde görülmüştür(3).

1865'te Tuna valisi Mithat Paşa tarafından Rusçuk 'ta çıkarılan Tuna gazetesi, önceleri haftada bir, daha sonraları haftada iki kez yayınlanmaya başlamış ve 1 Haziran 1877'ye kadar sürekli olarak çıkmıştır. Tuna'nın ilk sayıları Türkçe ve Bulgarca idi. Dokuzuncu sayıdan sonra iki dil birbirinden ayrılmış, gazetenin Türkçe ve Bulgarca sayıları ayrı ayrı yayınlanmıştır.

Tuna'dan sonra ikinci bölgesel gazete 1867'de Erzurum'da yayınlanan Envar-ı Şarkiyye'dir. Tuna gazetesi gibi Envar-ı Şarkiyye'nin masrafları da il bütçesinden karşılanmıştır. Yani o dönemlerde il gazeteleri, devletin çıkardığı bir çeşit resmi gazetelerdir(4).

Ancak gerek Takvim-i Vekayi ve gerekse Osmanlı Devleti tarafından yayın yaşamına sokulan diğer gazeteler, devlet tarafından çıkarılmalarına karşın, bugünkü "Resmi Gazete" anlayışından uzak, basının işlevine uygun bir biçimde, yıkılmak üzere olan bir ideolojinin savunulması ve yeniden oluşturulması amacıyla yayınlanmışlardır(5).

19.yüzyıl başlarında, iç karışıklıklar, dış baskılar ve imparatorluk sınırları içindeki yabancı unsurların bağımsızlık hareketlerinin örgütlenme ve yayılması ve yurtdışında basılan , imparatorluk sınırları içinde dağıtılan yayın organlarının etkinliği karşısında, Osmanlı Devleti de kendi ideolojisini savunmak, yabancı unsurların bağımsızlık hareketlerine katılmalarını engellemek, iktidarının güçlü olduğu imajını Türk ve Yabancı unsurlara göstermek üzere, yayın organlarından yararlanma konusunu ıslahat programları içine almıştır.

Bu gazeteler işlevleri bakımından olduğu kadar, içerikleri açısından da zamanın gazetecilik koşullarını yerine getirmişlerdir. Yalnızca resmi nitelikli duyurularla yetinmemiş, zamanın aydın kesimini oluşturan bürokratları muhabir ve yazar olarak kullanmış, yerel sorunlar ve gelişmelerle ilgili yayınlar yapmış ve hatta yabancı gazetelerden alıntılarda bulunmuşlardır(6).

Bir kısmı yakın zamana kadar yaşamını sürdüren vilayet gazeteleri yoluyla, bir çok yörede ilk kez süreli yayın çıkarılmıştır. Gazetelerin basıldığı matbaalar kamu

işçilerinin yanı sıra özel kesimin işlerine de açık tutulmuş böylece yerel basının başlaması ve yaygınlık kazanması yolunda önemli bir adım atılmıştır.

Bir çok vilayette, yayınlanan gazete yörenin ilk süreli yayını olduğu için, gazeteciliğin alfabesinden başlanılmış; kitlenin basın aracılığı ile eğitilmesinde önemli ve büyük bir adım atılmıştır. Örneğin, Bursa'da yayımlanan Hüdavendigar gazetesinin ilk sayısında "...vaktiyle basımcılık ilmi ortaya çıktı ve bir kalemden çıkan bir kelimenin az vakitte yüzbin ele geçmesi mümkün oldu. Artık lisanla halka verilecek malumat pek küçük kalarak herkes gözünün önündeki adamın sözüne kanaat etmeyip, kendisinden bin saat uzaktaki adamların söyledikleri ve bildikleri ve yaptıkları ve yapacakları ve yapmak istedikleri şeyleri işitmeye ve okumaya başladı ki, anları hep haber veren bu misüllü havadisi ilan ve inşaa eden kağıtcağıza gazete denildi" şeklinde bir tanımlama verilerek, gazetenin ne olduğu halka anlatılmaktadır(7).

Vilayet gazetelerinde yer alan yazıların konuları, yaşanılan tarihsel sürece de bağlı olarak büyük farklılıklar göstermektedir. Gazetelerde çoğunlukla yasalar, yönetmelikler, kamu görevlilerinin ödüllendirilmeleri, tayinler, kolluk kuvvetlerinin başarıları, valilerin konuşmaları ve yazıları, resmi bildiriler kamu kurumlarının başardığı işler haber olarak verilmiştir. Ancak, zaman zaman bu "klasikleşmiş" yapının dışına çıkılmış, gazetelerde şiirler, inceleme ve araştırmalar, tarih çalışmaları yer almıştır(8).

Yazıların bir bölümü de İstanbul gazetelerinden aynen ya da özetlenerek alınmıştır. Gazetelerin "soğuk" görünümü, zaman zaman yönetimde bulunan kişileri bile rahatsız etmiştir. Örneğin Kastamonu Valisi Sırrı Paşa, "Hak Söz Acıdır" başlıklı yazısında "İl gazeteleri mahallin hakiki vukuatını okuyucularına bildirmeyip de yalnız memurlardan lüzumlu lüzumsuz bahsederek onları methetmeleri veya İstanbul'da çıkan gazetelerin makale ve haberlerini aynen alıp yayınlamaları ile şüphe yok ki mukaddes vazifelerini ihmal etmiş olurlar. Hoşa gitsin gitmesin mahallin hakiki vukuatını gizlemek veyahut da uzakta olanları kandırmak için başka şekilde göstermeye çalışmak il gazeteleri için korudukları memleket menfaatlerine karşı affedilmez bir kabahat, tabir caizse büyük bir ihanet değil midir? Öyle ise, gazetemiz eğriye eğri, doğruya doğru demekle niçin ayıplansın?"demektedir(9).

Bazı yöneticilerin bu aydın bakış açısı özellikle II. Abdülhamit döneminde Babıali'yi rahatsız etmiştir. Dahiliye nezareti 1889 yılında bir genelge yayınlayarak vilayet gazetelerinde, İstanbul gazetelerinde yayınlanan yazıların muhtevasının dışına çıkılmamasını emretmiştir. Daha sonra da edebiyat ile ilgili yazılar için yasak getirilmiştir. Bu durum vilayet gazetelerinin işlevlerini yerine getirememelerine yol açmış, ayrıca gazetelerin okunma oranları çok düşmüştür. Bunun üzerine 1903 yılında Şüra-yı Devlet, vilayet gazeteleri ile ilgili bir kararname yayımlamıştır. Bu kararnamede, vilayetlerde çıkan gazetelerin büyük çoğunluğunun o yörenin tarımı ve doğal kaynakları ile ilgili sorunları aydınlatamadığı, halkın kültürel ve mesleki gelişmesine katkıda bulunamadığı belirtilmiştir. Yine aynı kararnamede, bu kısırlığın önlenmesi

için, bilgi sahibi olan kişilerin söz konusu gazetelerde yazı yazmalarının sağlanması, yazıların herkesin anlayabileceği bir Türkçe ile kaleme alınması istenmiş, ayrıca muhtarların gazetelere abone olmalarının sağlanması gerektiği bildirilmiştir(l0).

YEREL BASININ GEÇMİŞTEKİ İŞLEVİ-SORUNLARI

Basının İstanbul'un tekelinden çıkmasına neden olan Vilayet gazetelerinin, basının öneminin kitleler tarafından kavranılmasında da şüphesiz büyük bir payı olmuştur. 1908 hareketinden sonra, ülkenin bir çok yerinde bir anda çok sayıda süreli yayının çıkması, vilayet gazetelerinin yüklendikleri işlevleri ne ölçüde yerine getirdiklerinin bir kanıtı olarak gösterilebilir(ll).

Siyasi iktidarın mutlak niteliğinin geçirdiği ilk sarsıntıda, 1908 Meşrutiyeti ile birlikte, çeşitli siyasi görüşleri yansıtan özel gazetelerin, İstanbul gibi taşrayı da kapladığı görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasıyla, Türk Basını, Devlet tarafından çıkarılan, ya da güdümlü özel gazetelerin tekdüzeliğinden kurtulmuş, basın, siyasi mücadelelerin yapıldığı bir fikir platformu haline gelmiştir.(12)

Kurtuluş Savaşı döneminde, İstanbul basını susarken, yerel gazeteler, dünyada eşine rastlanmamış bir gazetecilik örneği vermişlerdir. Milli Mücadele yıllarının Anadolu basını, Türk basın tarihinin en onurlu, en yüzağırtıcı kesimini oluşturur. Bu dönemde Anadolu'da, kimisi resmi vilayet matbaalarında, kimisi ya bir yük vagonunda dluşturulan ilkel bir matbaada ya da şapoğrafla, genellikle zor koşullar altında yayınlanan gazeteler, kurtuluş mücadelesinin sözcülüğünü yapmışlardır(13).

Kurtuluş Savaşının sonuçlanmasıyla İstanbul basını yine ön plana geçmiş, yerel basın ise bir duraklama dönemine girmiştir. Bu duraklama, 1946 yılına, çok partili döneme geçişe dek sürmüştür. 1946 - 1957 yılları arasında, yerel basında, Meşrutiyet dönemine benzeyen, fakat oldukça kısa süren bir canlanma görülmektedir.

Demokrat Parti'nin kurulması ve yurt düzeyinde örgütlenmesine koşut olarak, bu partiyi ve programını destekleyen gazeteler, yurdun her ilinde ve ilçesinde yayınlanmaya başlamıştır. Bu canlanma dönemi oldukça kısa sürmüştür. Demokrat Parti iktidarının oturmaya başlamasıyla birlikte, devlet kesesinden, kendisini destekleyen gazetelere, basına yardım adı altında, parasal çıkar sağlanması, gazetecilikle ilgisi olmayan ve çoğunlukla matbaa sahibi veya parti örgütlerinde görevli kişilerin gazete çıkarmaya başlamalarına yol açmıştır. Bu durumda amaç, salt dağıtılan bu maddi çıkarlardan yararlanmak olduğundan, bu gazeteler içerik ve işlev bakımından okuyucuya bir şeyler verme ve kamu yararına çalışma endişesinden uzaklaşmışlar, bunun sonucu olarak da 1950 yılından sonra, giderek, yerel basının, basın olarak işlevinden sözetmek olanaksız duruma gelmiştir.

GÜNÜMÜZDE YEREL BASININ İŞLEVİ-SORUNLARI

İnsanların, oturdukları yakın çevrelerinde olup bitenleri yerel gazetelerden okumaları, okumak istemeleri batı dünyasında yaygınlaşan bir olgudur(14). Örneğin

Amerika'da ulusal düzeyde satılan gazetelerin sayısı bir kaçı geçmemektedir. Buna karşılık yerel haberlere ağırlık veren yerel basın hayli gelişmiştir. Yerel basının gelişmiş olması ve güçlenmesi yerel iletişimi arttırmakta bu iletişim yerel yönetimi etkilemekte, bu da yerel demokrasinin, yerel demokratik yönetimin güçlenmesine ve halk tarafından benimsenmesine yardımcı olmaktadır. Kitle iletişiminin en son etkinliğini ve yararını yerel basın yoluyla görmek mümkündür(15).

Bugün ülkemizde yerel basının konumunu ortaya koymak, sorunlarını irdeleyebilmek için, önce ulusal basınımızın durumundan kısaca söz etmek, konuyu daha iyi aydınlatabilmemiz açısından yararlı olacaktır. Çünkü, yerel basının sorunları Türk Basınının temel sorunlarından farklı değildir.

Çağdaş ve demokratik iletişim kavramları açısından azgelişmişlik çemberi içinde olan Türkiye, basın sektörünün zayıf olduğu ülkelerden biridir. Gazete okuma oranının düşük olması, halkın isteklerine cevap verilmemesi, tiraj sorunu, teknolojiden yeterince yararlanılamaması, şişirilmiş işçi kadrolarının yarattığı sıkıntı, tiraj için bütçeyi sarsan promasyon ve lotaryaların gündemde tutulması, ülke ekonomisinin içinde bulunduğu kriz ve kalitesiz kağıt kullanımı gibi sorunlarla, ülkemizde basın demokrasiye geçişten bu yana en bunalımlı günlerini yaşamıştır.

İnsan yerine makinaya yatırım, vasıflı insan yetersizliği, gazetelerdeki kemikleşmiş kadroların hakimiyeti yüzünden geçlerin düşük fiyata çalıştırılarak gelişmelerinin engellenmesi, gereğinden fazla promasyon ve lotaryalar nedeniyle gelir gider dengelerinin ayarlanamaması, sermayenin zayıflaması reklam ve dağıtım alanında gelişememenin verdiği dezavantajlar gibi sorunlar yüzünden basın suçludur. Bu nedenlerle halkın basına duyduğu güven sarsılmış, basın kurumu ülkemizde genel bir saygınlık erezyonuna uğramıştır.

Giderek yaygın ya da ulusal denen basının sorunlarını paylaşmaya başlayan yerel basın, merkezi basının ideolojik söylemine eklenmiş bulunduğu gibi (mazaginleşme eğitiminin başat duruma gelmesi vb.) onun teknolojilerini de kullanmaya başlamıştır(16)

Türk basını dolayısıyla Anadolu basını teknik açıdan üç büyük şehirdeki gazetelerle birlikte çok pahalı araç, gereç ve girdilerle çağı yakalamıştır. Ancak üç büyük şehirdeki teknik eskidikçe, bazen kanuni mevzuat da zorlanarak bu araçlar Anadolu'ya sevkedilmektedir. Anadolu 1960 yılından sonra büyük bir matbaa mezarlığı haline getirilmiştir(17).

1980'li yılların sonunda gazetecilik teknolojisi yönünden, Anadolu'da çıkan yerel gazeteleri ve gazetecileri iki grupta toplamak anlamlıdır.

-Geleneksel Anadolu Basını diye adlandırılabilecek yerel gazeteler ve gazeteciler,
-Son yıllarda yaygınlaşmaya başlayan ofsetleşme olgusuyla beraber, yeni gazetecilik tenolojisini uygulayan gazeteler ve gazeteciler,

Birinci grupta yer alan gazeteler ve gazeteciler asıl işleri genellikle matbaacılık olduğundan bugün geleneksel Anadolu basınında 300'e yakın gazete elle dizilip pedal makinalarla basılmaktadır. Anadolu'da çıkan çok sayıdaki gazetelerin çoğunluğunu bir grup içine yerleştirmek yanlış olmaz. Gazete sahipliğini akrabalık ilişkileri içinde sürdürenler pek çoktur. Az sayıda çalışanla hem matbaacılık hem de gazetecilik yapmaya çalışılmaktadır. Çoğu kez, bu işletmelerde çalışan sayısı 10 kişiyi aşmamaktadır. Bu grupta yer alan gazetelerin boyutları, eldeki teknolojik olanaklara göre 0.23 ile 1.35 arasında değişebilmektedir. 0.45, 0.68, 0.90 boyutlarında çıkarılan gazeteler de mevcuttur.

İkinci grupta yer alan gazeteler ve gazeteciler geleneksel Anadolu gazetelerini değişime sokmuş olanlardır. Değişimin henüz büyük boyutta olduğunu söylemek güçtür. Bununla beraber, hızlı toplumsal değişme içinde olan Türkiye'de gazetelerin ve gazetecilik teknolojisinin değişime girmiş olmasını doğal karşılamak gerekir. Toplumsal değişme ile birlikte ülke düzeyinde yaygın olan pek çok değer değişmekte, yenileri benimsenmektedir. Ofsetleşme eğilimi, bu değişimin bir parçası olarak 1969'dan beri İstanbul, Ankara, İzmir, Adana'dan başlayarak, Anadolu içlerine doğru yayılmaktadır denebilir(18).

Ofsetle basılan yerel gazetelerin boyutları 1.35'in üzerindedir. Haber bulma, yapma yönünden fazla sıkıntıları yoktur. Çalışan gazeteci sayısı 20-100 arasında değişirken,Anadolu'da çağdaş gazeteciliğe yönelme çabaları içinde oldukları söylenebilir. Özellikle, Adana, Bursa, İzmit, Adapazarı, Eskişehir ve Konya'da çıkan ofsetle basılan yerel gazetelerin, Türkiye'de 250.000'lik toplam yerel gazete tirajının yarısını oluşturdukları sanılmaktadır(19).

Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü 7 Coğrafi bölge esasına göre haftada iki kez haber göndererek, yerel gazetelerin haber bulma zorluklarını azaltmaya çalışmaktadır. Merkeze dayalı haberlere bağımlılık anlayışı şeklinde nitelenebilecek bu durum, çoğunluk yerel gazetelerce benimsenmiş olup kısmen kullanılmaktadır.

Bazı Anadolu gazetecileri ve gazeteleri İstanbul kaynaklı gazetelerin, TRT'nin, Anadolu Ajansının veya diğer haber ajanslarının muhabirliğini yapmaktadırlar. Bu grupta toplanan gazeteciler ve gazeteler yaptıkları haberleri, temsil ettikleri kuruluşlara göndermekte, aynı zamanda kendi yerel gazetelerinde de yayınlamaktadırlar. Bulunan ve yapılan haberin iki kez değerlendirilmesini yansıtan bu durum Anadolu'da habere ulaşmak, haber yapmak yönünden koşulların kolay olmadığına

TÜRKİYE'DE YAYINLANAN YEREL
GAZETELERİN YAYIN SÜRELERİ(*)

Haftalık	277
Haftada 2 gün	70
Haftada 3 gün	9
Haftada 5 gün	6
Aylık	38
Günlük	315
15 günde bir	39
10 günde bir	3
20 günde bir	3
Belli değil	6
Toplam	766

(*) Tablo Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü'nün 1990 yılı verilerinden yararlanarak ortaya konmuştur.

işaret eder niteliktedir(20).

Zor koşullar altında habere erişebilen, bulan gazeteler, günlük, haftada iki veya üç gün, haftalık olarak yayınlanmaktadır. Bazı yerleşim birimlerinde ise, yerel gazetelerin yayın süreleri haber bulma güçlükleri nedeniyle onbeş güne ve aylık olmaya kadar varabilmektedir.

Tabloyu incelediğimizde haftada 2 gün, haftada 3 gün haftada 5 gün gibi pek alışık olmadığımız yayın periyodları ile karşılaşmaktayız.

Bildiğimiz gibi sermaye gücünden yoksun olan bu gazeteler, Basın İlan Kurumu tarafından kendilerine verilen ilanların geliriyle ancak yaşayabilmektedir. Devlet İhale Kanununun yarattığı ilan gelirinden Anadolu Basınının aldığı pay azdır. Ancak bir ya da iki gazeteyi yaşatabilecek olan ilan gelirinin bulunduğu il ya da ilçelerde pek çok gazete yayınlanmaya başlamıştır. Bu durum mevcut gazetelerin gelişme imkanlarını ortadan kaldırmakla kalmamış gittikçe zarar eden duruma düşen gazeteler kapanma tehlikesi ile karşı karşıya gelmişlerdir.

Bugün ise açıkça görülen odur ki, teknolojik gelişmenin ve sermaye basınının olumsuz etkilerine karşı Anadolu Gazetelerinin hiç değilse dayanıklılık göstermesini sağlamanın tek çaresi mevcut kaynağın bölünmesini asgariye indirmek zorunluğudur. Daha açık bir ifadeyle il ya da ilçe merkezlerindeki gazete sayılarının süratle azaltılması kaçınılmaz bir zaruret olarak ortaya çıkmıştır.

Gazete sayısının artmış olması, başlıca iki nedene dayanmaktadır. Bunlardan birincisi, gerçek mesleği gazeteci olsun olmasın, bu kişilerin ilan gelirinden kolayca

pay almak istemeleridir. Son yıllar içerisinde bu isteğe kapılan şahıslar arasında mesleği gazetecilik olmayanların da çok sayıda bulunduğu görülmektedir(21).

Gazete sayısının artaşında ikinci temel neden, il veya ilçelerde gazeteciler arasında ortaya çıkan siyasal görüş ayrılıklarıdır. Kendi siyasal görüşü ya da mensubu olduğu siyasi parti adına propoganda yapabilmek amacıyla gazete çıkaran kişi, parasal kaynağı daha da parçalamış olduğundan Anadolu basınının mevcut maddi güçsüzlüğünü arttırmaktadır. Yerel basın, kendi kendini yenileme çabaları içine girer, yeni gazetecilik teknolojisine ayak uydurabilirse, çevrede etkin olabilme olanağına kavuşabilecektir. Halen çok sayıdaki gazetenin sayısının azalması için, sermaye birleştirilmesi, yeni teknolojilerin benimsenmesi, güçlüklere, zorluklara göğüs gererek haber bulma olanaklarının geliştirilmesi gerekmektedir. Yoksa, şimdi olduğu gibi, hem matbaacılık hem de gazeteciliği yan bir uğraş olarak yapıp, yürütmek, çağdaş gazetecilikle bağdaşmaktadır(22).

Yıllardan beri Anadolu'da kamuoyunu oluşturma görevini büyük bir titizlikle yürütmeye çalışan yerel basın, teknolojik gelişme ve sermaye gücünün ortaya çıkardığı büyük imkanlardan yararlanamaması sonucu yaygın basının çalışanı konumunda kurtulamamıştır. Ayrıca, basın yerel bir nitelikte doğup, ulusal ve uluslararası boyut kazanırken, yeni boyutları ile uluslararası ve ulusal basın, küçülen Dünya'da yerel sorunların geneli daha fazla ilgilendirmesi, yerel gelişmelere olan ilginin artışı ile yerel haberciliğe yöneliş içine girmiş ve yerel basına bu anlamda dayanmak zorunda kalmıştır. Bugün gerek ulusal gerekse uluslararası basın, sayfalarında yerel haberlere geniş çapta yer vermeye başlamışlardır. Bunun örnekleri ülkemize de yansımış, Türkiye'nin yüksek tirajlı gazeteleri bölge ekleri çıkarmaya başlamış ve bu konuda çalışmalarını sürdürmektedir. Hem habercilikte yörelliğin önemi ile elde edilecek tiraj, hem reklam gelirleri açısından sağlanacak daha fazla kar tutkusu doğrultusunda başlatılan bu girişimler yerel basını ekonomik ve sosyal açıdan yeniden geri plana itmiştir(23).

Yerel basın, bugünkü gibi yaygın basının çalışanı durumunda kaldıkça, örgütlenip özerkleşemedikçe, demokratikleşme sürecinde doğrudan ve etkin biçimde söz sahibi olamayacağa benzemektedir. Anadolu basınının mevcut ekonomik/ideolojik/enformatik egemenliğe bugünkü konjonktürde direnebilmek, onu kırabilmek için çok mücadele vermesi gerekeceği açıktır(24).

Yerel basın gerçekten özerkleşmek, çoğulculaşmak, asıl önemlisi, kendi beklenti ufkunun toplumsal, siyasal, kültürel gereksinimlerini diretebilmek istiyorsa, merkezde üretilen düşünme, yorumlama, çözümleme yöntemlerini bir an önce edinmek ve oraya karşı kullanma yetkisini kullanmak zorundadır. Merkezin egemenliğinin sorgulanması olanağını verecek bir itiraz ve eliştiri mekanizması bu sayede kurulabilir(25).

Bir yandan yerel iktidar çevrelerinin tazyiki altında olan, bir yandan da mer-

kezin sansasyona açık magazinel söyleminin etkisine, kendi çevresinden bile destek görmediği için direnemeyen yerel basının haberlerinin çifte manipülasyona uğradığı da öne sürülebilir.

Yerel olay ve haberler üzerindeki manipulasyonun önlenebilmesinin tek yolu, merkez dışında güçlü sermaye ile özerk ve görece özgür gazeteler çıkarmanın, yüksek tiraja ulaşmanın yolunu bulmaktır(26).

Burada kaçınılmaz olan görece özgürlük, yerel gazetenin de tıpkı merkezdeki gazeteler gibi, yaşayabilmek için satıştan çok reklam/ilana gereksinim duymasından kaynaklanmaktadır. Reklam/ilan gereksinimi bölgedeki sınai, ticari ve mali kurumlarla iyi ilişkiler içinde bulunma zorunluluğu getirerek özgür eleştiriyi yoketmektedir. Görüldüğü gibi çevrenin sorunları merkezin sorunlarıdır(27).

SONUÇ

Batı dünyasında giderek yaygınlaşan yerel gazetecilik olgusu ülkemiz açısından incelendiğinde ortaya çelişik sonuçlar çıkmaktadır. Türkiye'de kitle iletişim araçları içinde görsel-işitsel olanlardan daha çok yararlanılmakta yazılı olanlara fazla ilgi duyulmamaktadır.

Türk toplum yapısından kaynaklanan bu duruma karşın yerel basın alanına göz attığımızda, Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü'nün 1990 yılı verilerine göre Türkiye'de 766 yerel gazete yayınlanmaktadır. 1937 yılından bu yana devlet eliyle beslenen basın gazete enflasyonu ve nasyon kadro gibi iki olumsuz sonuç ortaya çıkarmıştır. Çelişkiyi açığa çıkarmak amacıyla Türkiye'de sayıları 700-900 arasında değişen yerel gazetenin çıkmasının, topluma ne kazandırdığını, çok sayıda, az tirajlı yerel gazetelerin çevrelerinde ne kadar etkin olabildiklerini ortaya koymak, bu sorulara cevap aramak gerekecektir.

Yerel basınımızın çelişkilerle dolu, çarpık görünümünü Dr. Haluk Şahin "İletişimde Kör Noktalar" başlığı altında şöyle ortaya koymaktadır:

"Konuya, Türkiye'nin bırakınız hala halkının yarısının yaşadığı köylerini, küçük ya da orta boy bir kentinde yaşayan bir yurttaş açısından bıraktığımızda durumun vehameti ortaya çıkar.

Şu "bol seçenekli" "zengin" yeni iletişim ortamında yaşayan bu yurttaş kendi mahallesinde çıkmış esrarengiz bir yangının haberini okuyacağı bir gazete ve dergiden mahrumdur. Televizyonu ona (Teksas'taki fabrika yangınını göstermesine rağmen) kentteki yangının niçin çıktığını göstermeyecek, radyosu (filanca kasabanın düşmandan kurtuluşunun kaçıncı yılı olduğunu söylemesine rağmen) kentinin itfaiye müdürü ile yaptığı röportajı yayınlamayacak metropol ile ülke geneli arasında bocala-

yıp ne deve ne de kuş olan İstanbul basını ise (Miami'deki defileyle ilgili resimler yayınlamasına rağmen) bu yangının resmini yayınlamayacaktır. Bu yurttaşın bu konudaki şikayetini dile getirebileceği bir medya yoktur. Görüş sahibi bir yurttaş olarak medyalara erişimi ve katılımı söz konusu değildir. Şöyle de diyebiliriz: Bu yurttaş iletişim yapıları açısından "kör nokta" dadır. İşin kötüsü, iletişim altyapısı açısından büyük atılım yapan ülkenin önemli bir bölümü kör noktadadır. Bu yurttaş ülkedeki teknolojik sıçramaya rağmen çağdaş ve demokratik iletişim kavramları açısından azgelişmişlik çemberinin içindedir. O sadece kendisini bir peri masalı kadar ilgilendiren yazılı, sesli ve görüntülü mesajların edilgen alıcısı durumundadır. Ülke halkının önemli bir bölümü onun bu yoksunluğunu paylaşmaktadır.

İletişim pratiklerinin hem resmi hem de özel kesimdeki çarpıklıklarından ileri gelen bu körlüğe, basının çalışmasına köstek vuran yasal ve idari mevzuat ve gelenekler ile köklü brokratik zihniyetin getirdiği kısıtlamalar eklendiğinde bozulmaya başlayan parlak izlenim daha da kararacak, Türk insanının "Enformasyon Çağı"nın teknolojilerine yakınlığına rağmen kötü bilgilenen, kendisini en fazla ilgilendirmesi gereken konularda enformasyon zafiyeti çeken, öğrenme motivasyonunun düşük bir topluluk oluşturduğu ortaya çıkacaktır. Böyle bir topluluğun katılımcı çağdaş demokrasi için iyi bir malzeme olacağını söylemek kuşkusuz mümkün değildir"(28).

İşte, bu noktada, Türkiye'de yerel basının gelişmesi yönünde neler yapılmalıdır, yapılması gerekmektedir diye bir başlangıç yapmak daha tutarlı olacaktır. İlk önceliği, hiç kuşkusuz yerel gazetelerin sayılarının azalması alacaktır. Sayının azalması yanında, teknolojik alt yapının, yani gazetecilik teknolojisinin çağdaş örneklere uygun olarak yenilenmesi gereklidir. Doğal olarak, bütün bu gelişmeleri başlatacak olan yerel basının kendisidir. İlke olarak nitelikli bir yerel basın yaratma, her şeyden önce gelmelidir. Bu nedenle 195 sayılı kanunda bir takım değişikliklere gidilmesi gereklidir. Gazetecilikle ilgisi olmadığı halde, sırf basın kartı sahibi olabilmek, Basın İlan Kurumunun ilan gelirlerinden faydalanmak amacıyla gazete çıkarılmasını önlemek için, ilan ve reklam yardımı ile haber yardımının ya en asgari ölçülere indirilmesi ya da kaldırılması yerinde olacaktır. Anılanlar, yerel basının kendi adına çaba göstermesini frenleyen mekanizmalardır. Toplum içinde, bu mekanizmaların işlemesi devam ettikçe, yerel basın kendini devamlı olarak kaşıkla besleyecek koruyucular arayacaktır(29).

Ancak, bununla birlikte, Hükümetler, daha demokratik, çok sesli, daha çok okuyan bir toplum uğruna; kağıt, ulaşım ve öteki basın girdilerine yeniden ve içtenlikle bakmalıdır. Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nün yerel basına katkıları, artık elle tutulur hale gelmelidir. Kağıt üstünde yapılmış gibi görünen hizmetlerin hayata geçip geçmediği dikkatle izlenmelidir(30).

Sonuç olarak, demokratik yaşamın gelişmesinde büyük önemi ve yeri olan yerel basının nitelikli bir yapıya kavuşması gerekmektedir; Bu konuda en büyük görev kendisine düşmektedir. Yerel basını habercilik açısından desteklemek, çağdaş ha-

berleşmenin gerektirdiği teknolojik imkanları sağlamada kendisine yardımcı olarak, daha yüksek bir hizmet düzeyine ulaşmasını sağlamak da devletin görevidir.

DİPNOTLAR

1. Kenan Şanlıer, **"Türk Basınının Bir Başka Dünyası: YEREL BASIN"**, Bizim Gazete, (Ocak 1992), s.12.
2. A.g.e., s.12.
3. Bülent Varlık , **"Yerel Basının Öncüsü"**, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi C.I., İstanbul 1985, İletişim Yayınları, s.99.
4. Hıfzı Topuz, **"100 Soruda Türk Basın Tarihi"**, İstanbul, 1973, s.236.
5. E.Ahmet , **"Yerel Basının İşlevi ve Sorunları"**, Bilim ve Sanat, (Aralık 1981), s.28.
6. A.g.e., s.28.
7. Bülent Varlık, **"Yerel Basının Öncüsü: Vilayet Gazeteleri"**, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, C.I, İstanbul 1985, İletişim Yayınları, s.100.
8. A.g.e.,s.101
9. A.g.e., s.101
10. A.g.e.,s.101
11. A.g.e., s.102
12. E.Ahmet, **"Yerel Basının İşlevi ve Sorunları**, Bilim ve Sanat, (Aralık 1981), s.28.
13. A.g.e., s.28
14. Oya Tokgöz, **"Türkiye'de Yerel Basının Konumu: Rolü ve Önemi"**, A.Ü.Basın Yayın Yüksek Okulu Yıllığı, Ankara-1988, A.Ü.S.B.F. ve Basımevi, s.178.
15. Nail Keçeli, **"İletişim Olayları İçinde Yazılı Basının Durumu"**, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1984, s.91.
16. Ahmet Oktay, **"Yerel Basın Üzerine"**, Milliyet Gazetesi, (19 Mayıs 1992), s.16.
17. Ahmet Turan Gürel, **"Türk Basını Teknik Hariç, 40 Yıl Önceden Geridedir"**, Yerel Basın Kurultayı-Bildiriler, Mayıs 1992, Çukurova Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, s.49.
18. Oya Tokgöz, **"Türkiye'de yerel Basının Konumu:Rolü ve Önemi"**, A.Ü.Basın Yayın Yüksek Okulu Yıllığı Ankara-1988, A.Ü.S.B.F. ve B.Y.Y.O. Basımevi, s.175-176.
19. A.g.e., s.177
20. A.g.e., s.178
21. İsmet Giritli, **"Günümüzde Haberleşme ve Bazı Sorunları"**, İstanbul 1984, Filiz kitabevi, s.162-163.
22. Oya Tokgöz, **"Türkiye'de Yerel Basının Konumu: Rolü ve Önemi"**, s.179.
23. Yaşar Öztürk, **"Yerel Anadolu Basını"**, Yerel Basın Kurultayı Bildiriler, Mayıs 1992, Çukurova Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, s.149.
24. Ahmet Oktay, **"Yerel Basın Üzerine"**, Milliyet Gazetesi, (19 Mayıs 1992), s.16.
25. A.g.e., s.16(26. A.g.e., s.16

27. A.g.e., s.16
28. Haluk Şahin, **"Yeni İletişim Ortamı-Demokrasi ve Basın Özgürlüğü"**, İstanbul 1991, Basın Konseyi Bilimsel Araştırmaları, s.90.
29. Oya Tokgöz, **"Türkiye'de yerel Basının Konumu: Rolü ve Önemi"**, s.179.
30. Mustafa Özke, **"Sorunlar Öneriler"**, Yerel Basın Kurultayı Bildiriler, Mayıs 1992, Çukurova Gazeteciler Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, s.114.